

Обмеження та заборони в умовах ліберальної моделі валютного регулювання

№05, 07 лютого 2019

Михайло Кочеров ,
к. ю. н., адвокат, керуючий партнер
IBC Legal Services

Головна стаття

Нова модель валютного регулювання: плюси й мінуси

Компетентна думка

Вільне використання рахунків юридичних осіб за кордоном: у чому суть?

Правила виплати дивідендів і кредити від нерезидентів

Розкриття інформації про бенефіціара компанії контрагента-нерезидента

Про одержання позик і виплату дивідендів

Валютний контроль експорту послуг

Розкриття бенефіціара компанії контрагента-нерезидента

Правила в роботі з нерезидентами

На сьогодні написано вже багато статей про ліберальний характер [Закону України "Про валюту і валютні операції"](#) (далі – Закон, Закон про валюту), проект якого ще з березня минулого року був у центрі уваги українського бізнесу. Предметом же цієї статті є аналіз повноважень Національного банку України (далі – НБУ), які дають йому можливість обмежити встановлені Законом свободи.

Як зазначали автори законопроекту, його було розроблено з метою покращення простоти проведення валютних операцій, упровадження нового режиму валютного регулювання, лібералізації валютного ринку із збереженням мінімально необхідних повноважень НБУ.

Головним принципом [Закону](#) стала свобода здійснення валютних операцій, крім випадків, установлених законодавством України.

Водночас [Закон](#) надає НБУ повноваження запроваджувати заходи захисту задля забезпечення стабільності фінансової системи й рівноваги платіжного балансу України. Як неважко здогадатися, майбутні заходи захисту НБУ стануть віддзеркаленням тих обмежень, що існували до ухвалення Закону про валюту.

У січні цього року НБУ затвердив низку Положень, якими було запроваджено заходи захисту, що вводяться в дію одночасно із [Законом](#). Здійснивши аналіз Закону про валюту та зазначених вище положень, хочемо звернути увагу на таке.

У [Законі](#) чітко наведено п'ять заходів захисту:

– обов'язковий продаж частини надходжень в іноземній валюті в межах, передбачених нормативно-правовими актами НБУ;

- установлення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів;
- установлення особливостей здійснення операцій, пов'язаних із рухом капіталу;
- запровадження дозволів та (або) лімітів на проведення окремих валютних операцій;
- резервування коштів за валютними операціями.

Шостий захід, передбачений Законом, відсилає до статті 7¹ Закону України "Про Національний банк України", згідно з якою НБУ має право визначати тимчасові особливості регулювання та нагляду за банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки НБУ, а також обмежувати або тимчасово забороняти проведення валютних операцій на території України, зокрема операцій із вивезення, переказування й пересилання за межі України валютних цінностей.

Стаття 7¹ Закону України "Про Національний банк України" не містить конкретного переліку заходів, які може вживати НБУ. Ці заходи передбачено в Положенні про перелік заходів захисту, порядок та критерії їх запровадження, подовження та дострокового припинення, затвердженому постановою Правління НБУ від 02.01.2019 р. № 4 (далі – Положення № 4). На сьогодні в Положенні № 4 міститься сім додаткових заходів захисту, що безпосередньо не передбачені Законом про валюту, а саме:

- купівля іноземної валюти з умовою її цільового використання протягом визначеного строку;
- використання форми, порядку та умов розрахунків під час проведення валютних операцій;
- установлення вимог щодо здійснення валютних операцій із виконання боргових зобов'язань перед нерезидентами за залученими кредитами не раніше за визначений термін/строк;
- установлення обмежувальних умов для здійснення операцій за поточними та іншими рахунками;
- установлення обмежувальних умов для здійснення операцій із купівлі, продажу, обміну іноземної валюти;
- установлення обмежувальних умов для здійснення валютних операцій, пов'язаних з інвестиційною діяльністю іноземних інвесторів в Україні;
- установлення обмежувальних умов для здійснення операцій із транскордонного переміщення валютних цінностей.

При цьому перелік таких додаткових заходів захисту може самостійно доповнити або змінити НБУ шляхом унесення змін до Положення № 4.

Отже, виникла ситуація, за якої в НБУ є необмежені можливості обмежувати встановлений Законом принцип свободи здійснення валютних операцій.

Тепер з'ясуємо підстави запровадження заходів впливу.

У Законі зазначено, що підставами для обмеження свобод є виявлені НБУ ознаки нестійкого фінансового стану банківської системи, погіршення стану платіжного балансу України, виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та (або) фінансової системи держави. Як бачимо, наведені підстави не мають чіткого визначення – їх викладено в загальних рисах.

Водночас Положення № 4 містить критерії для запровадження таких заходів, а саме:

- значне зниження курсу гривні до іноземних валют на валютному ринку та/або золотовалютних резервів НБУ;
- значне зменшення загального обсягу вкладів (депозитів) у банківській системі;
- значне зростання вартості запозичень на зовнішніх ринках або неможливість здійснення таких запозичень;
- ескалація суспільно-політичної та/або геополітичної напруги, що створює ризик для стабільності фінансового сектору України;
- інші ознаки, що можуть свідчити про наявність істотних ризиків для макроекономічної стабільності та стабільності фінансової системи.

Упевнений, що не тільки нам здається, що терміни "значне", "ескалація", "напруга" або "інші ознаки" мають абсолютно загальний характер.

Тому можна констатувати, що свобода здійснення валютних операцій у державі тепер безпосередньо залежить від оцінних понять конкретних працівників НБУ.

Те саме можна сказати й про інші положення [Закону](#). Наприклад, у [Законі](#) про валюту немає норм, що визначали б, які саме види дозволів і розміри лімітів на проведення валютних операцій може запроваджувати НБУ.

А тепер щодо строків запровадження заходів. У [Законі](#) зазначено, що НБУ має право запроваджувати заходи захисту не більше ніж на шість місяців із правом продовження таких заходів на наступний шестимісячний строк. Загальний строк дії заходів захисту не може перевищувати 18 місяців протягом 24 місяців, починаючи з дня першого запровадження відповідного заходу захисту.

Як було зазначено раніше, Правління НБУ вже затвердило низку Положень, якими були запроваджені заходи захисту та які набудуть чинності 7 лютого цього року. Тож нам залишається тільки здогадуватися, що робитиме НБУ, якщо через рік, коли закінчиться додатковий шестимісячний строк дії заходів захисту, ознаки нестійкого фінансового стану банківської системи продовжуватимуть існувати, однак НБУ через імперативні приписи [Закону](#) не матиме право на подальше продовження таких заходів. Найімовірніше, законодавець буде змушений внести зміни до [Закону](#), знявши такі обмеження. А можливо, НБУ підійде до питання більш винахідливо, змінивши певним чином назви або зовнішнє вираження заходів захисту, зберігши при цьому їх реальний зміст.

Свого часу Глава нашої держави зауважив, що проект [Закону](#) запроваджує принцип "дозволено все, що не заборонено". Але, з огляду на повноваження, які отримав НБУ за новим [Законом](#) про валюту, можна зауважити, що певною мірою цей принцип конкуруватиме з принципом "дозволено все у встановлених [Конституцією](#) межах та відповідно до законів України", як про те зазначено в [ст. 19 Основного Закону](#).

© ТОВ "ІАЦ "ЛІГА", ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2019

У разі цитування або іншого використання матеріалів, розміщених у цьому продукті ЛІГА:ЗАКОН, посилання на ЛІГА:ЗАКОН обов'язкове.

Повне або часткове відтворення чи тиражування будь-яким способом цих матеріалів без письмового дозволу ТОВ "ЛІГА ЗАКОН" заборонено.

© ТОВ "Інформаційно-аналітичний центр "ЛІГА", 2019

© ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2019